

УДК 331.5

Шумейко О.Ю.

старший викладач

Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка

Грибова А.М.

студентка

Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка

СУЧАСНИЙ СТАН, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ЇЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

CURRENT STATE AND PROSPECTS OF UKRAINE LABOUR MARKET AND ITS INFLUENCE ON THE FORMATION OF ITS BUSINESS ENVIRONMENT

АНОТАЦІЯ

У статті проаналізовано сучасний стан ринку праці, можливі перспективи його розвитку та зв'язок із формуванням підприємницького середовища України. Теперішня ситуація на ринку праці характеризується зниженням рівня зайнятості та збільшенням рівня безробіття, високим оборотом робочої сили. Основні параметри ринку праці визначає його кон'юнктура. Поліпшення кількісних та якісних характеристик господарюючих суб'єктів передбачає розширення зайнятості населення. Визначено перспективні напрями секторального розвитку ринку праці за видами економічної діяльності.

Ключові слова: ринок праці, економічно активне населення, безробіття, оборот робочої сили, підприємницьке середовище.

АННОТАЦИЯ

В статье проанализирован современное состояние рынка труда, возможные перспективы его развития и связь с формированием предпринимательской среды Украины. Нынешняя ситуация на рынке труда характеризуется снижением уровня занятости и увеличением уровня безработицы, высоким оборотом рабочей силы. Основные параметры рынка труда определяет его конъюнктура. Улучшение количественных и качественных характеристик хозяйствующих субъектов предусматривает расширение занятости населения. Определены перспективные направления секторального развития рынка труда по видам экономической деятельности.

Ключевые слова: рынок труда, экономически активное население, безработица, оборот рабочей силы, предпринимательская среда.

ANNOTATION

The article analyzes the current state of the labor market, the possible prospects of its development and connection with the formation of the business environment in Ukraine. The current situation on the labor market is characterized by a decrease in employment and increase in unemployment, and also high labor turnover. The main parameters of the labor market determine the situation. Improving the quantitative and qualitative characteristics of economic agents will expand the sector of employment. Perspective directions of sectoral labor market by economic activity.

Keywords: labor market economically active population, unemployment, labor turnover, business environment.

Постановка проблеми. Стан ринку праці, структура бізнес-середовища України, процеси їх розвитку надзвичайно впливають один на одного. Ринок праці формується в залежності від попиту на робочу силу, який, з-поміж інших факторів, визначається кількістю створених господарюючими суб'єктами юридичними особами (підприємствами) та фізичними особами-підпри-

ємцями робочих місць. Тенденції, що спостерігаються в економіці країни щодо розподілу, перерозподілу бізнес-одиниць за організаційною формою, обсягом, сферами та результатами діяльності та їх взаємозв'язок із показниками ринку праці потребують вивчення та визначення можливих шляхів вирішення проблемних питань як на макро- так і на макрорівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням ринку праці завжди приділялось багато уваги. Широкий діапазон оцінювання стану ринку праці та його впливу на економіку інтерпретували Л.О. Аза, В.С. Васильченко, М.Л. Головка, О.Д. Гудзинський, І.Ф. Гнибіденко, А.Г. Горілий, А.М. Колот, Ю.М. Краснов, Е.М. Лібанова, Ю.М. Маршавін, Г.І. Мімандусова, А.А. Нікіфорова, В.В. Онікієнко, В.П. Пастухов, М.М. Руженський, М.І. Синюченко, М.В. Шаленко та іншими.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У науковій літературі нині існує ряд дискусійних питань та відсутня єдина точка зору щодо визначення особливостей національного ринку праці та його впливу на формування бізнес середовища України.

Постановка завдання. Метою дослідження є відображення сучасного стану вітчизняного ринку праці, виявлення перспектив розвитку та вплив його на формування підприємницького середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження. Про стан ринку праці України можна судити з аналізу статистичних даних. Як свідчать дані Державної служби статистики України, ситуація на ринку протягом 2013–2015 рр. являється напруженою та невизначеною.

Ринок праці формує економічно активне населення у віці 15–70 років, яке у 2010 р. складо 20894,1 тис. осіб, у 2011 р. – 20893 тис. осіб, у 2012 р. – 20851,2 тис. осіб, 2013 р. – 20824,6 тис. осіб, у 2014 р. – 19920,9 тис. осіб, у 2015 р. – 18097,9 тис. осіб. Якщо проаналізувати такий показник у динаміці, спостерігається його стабільне зменшення з поглибленням

спадних тенденцій. Так, зменшення чисельності економічно активного населення щодо попереднього року у 2011 р. не спостерігалось, у 2012 р. становило 0,2%, у 2013 р. – 0,01%; у 2014 р. – 4,3%; а у 2015 р. – уже 9,2% [2].

Різка спадна динаміка показника є причиною впливу багатьох факторів, зокрема старінням нації, що зумовлено перевищенням смертності над народжуваністю (рис. 1) [6]. Статистичні дані про кількість живонароджених та кількість померлих свідчать про тісний зв'язок між динамікою цих показників та динамікою економічно активного населення.

Перевищення кількості померлих над кількістю живонароджених із 2010 р. до 2015 р. коливалось від найменшого значення у 2012 р. 27,3% до найвищого у 2015 р. – 44,4% (таблиця 1).

Дані таблиці свідчать про те, що кількість осіб, вибулих через природне скорочення населення за 2010–2015 рр. в Україні кожного року збільшувалася за виключенням 2011–2012 рр. Як видно, це вплинуло на збільшення середнього віку населення країни з 40,3 до 40,9 років.

Негативний вплив демографічної ситуації на формування ринку праці в країні поглиблюють також зміна у структурі населення країни через воєнні дії та щорічне зменшення приросту населення завдяки міждержавній міграції.

Важливими характеристиками ринку праці є дані щодо зайнятого і безробітного населення [2]. Рівень зайнятості, що визначається як відношення (у відсотках) кількості зайнятого населення віком 15–70 років до всього населення зазначеного віку чи населення відповідної соціально-демографічної групи, з 2010 до 2015 р. демонструє зниження з 58,4% до 56,7%. Рівень безробіття (за методологією МОП відношення (у відсотках) кількості безробітних віком 15–70 років до економічно активного населення зазначеного віку або відповідної соціально-демографічної групи), навпаки, збільшився з 8,2 до 9,1% (рис. 2).

Причиною такої динаміки показників рівня зайнятості та безробіття є погіршення економічної та політичної ситуації в країні, ліквідацією багатьох підприємств чи масового скорочення персоналу [6]. Свідченням впливу цих факто-

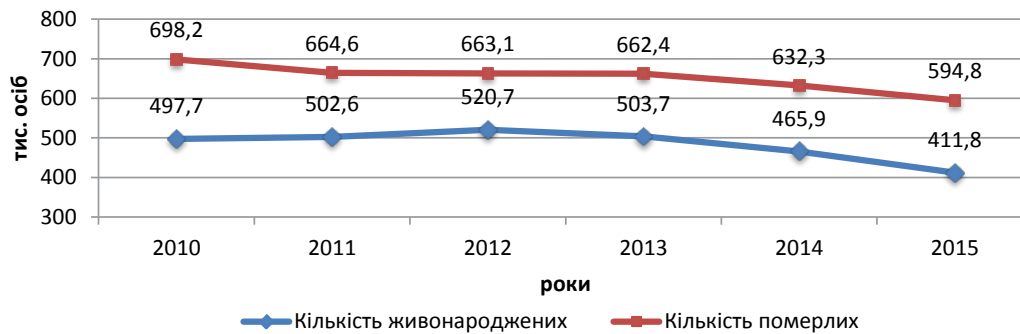

Рис. 1. Кількість живонароджених та померлих осіб в Україні у 2010–2015 рр., [2]

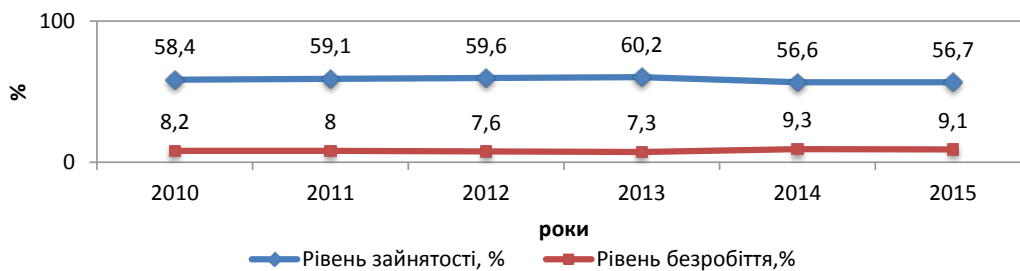

Рис. 2. Рівні зайнятості та безробіття в Україні у 2010–2015 рр. [2]

Таблиця 1

Показники демографічного та міграційного відтворення населення України у 2010–2015 рр.

Рік	Природне скорочення населення, тис. осіб [2]	Зміна природного скорочення населення щодо попереднього року, %	Коефіцієнт перевищення кількості померлих над кількістю живонароджених	Середній вік населення (років) на початок року [2]	Міграційний приріст зовнішньої міграції [2]	Зміна міграційного приросту зовнішньої міграції щодо попереднього року, %
2010	200,5	103,2	1,403	40,3	16,1	120,1
2011	162,0	80,8	1,322	40,4	17,1	106,2
2012	142,4	87,9	1,273	40,5	61,8	в 3,6 рази
2013	158,7	111,4	1,315	40,6	31,9	51,6
2014	166,4	104,9	1,357	40,7	21,1	66,1
2015	183,0	110,0	1,444	40,9	9,3	44,1

рів є динаміка таких показників ринку праці як коефіцієнт загального обороту робочої сили, коефіцієнти обороту робочої сили із прийому та звільнення (таблиця 2).

Коефіцієнт обороту робочої сили по звільненню значно перевищує коефіцієнт обороту робочої сили по прийому. Найбільшим це перевищення було у 2014 р. – 7,5 п.п. При цьому коефіцієнт обороту робочої сили по прийому у 2015 р. збільшився на 1,2 п. п. порівняно з попереднім роком, і зменшився на 4,3 п. п. порівняно з 2011 р., коли значення показника було найкращим. Щодо загального коефіцієнта обороту робочої сили, то він залишається надзвичайно високим. Деяке його зменшення у 2015 р. порівняно з 2011 р. на 4,6 п.п. обумовлене переважно зменшенням прийому працівників. Такі

тенденції свідчать про скорочення пропозиції нових робочих місць в економіці країни.

Зниження рівня зайнятості, збільшення рівня безробіття, скорочення пропозиції робочих місць має вплинути на структуру бізнес-середовища країни.

Бізнес середовище формують бізнес-одиниці, які юридично визначені як суб'єкти господарювання – юридичні особи (підприємства) та фізичні особи підприємці [4].

Дані таблиці 3 свідчать про поступове скорочення кількості суб'єктів ринку праці, як таких, що формують попит на працю, так і самозайнятих осіб. Зазначені тенденції стосуються як абсолютних, так і відносних показників.

При аналізі ринку праці важливою є динаміка середньомісячної заробітної плати. Якщо

Таблиця 2

**Динаміка показників обороту робочої сили
(у % до середньооблікової чисельності штатних працівників)**

Рік	Коефіцієнти обороту робочої сили, %			Зміна коефіцієнту загального обороту робочої сили щодо попереднього року, п.п.	Перевищення коефіцієнту обороту робочої сили по звільненню над коефіцієнтом обороту по прийому, п.п.
	по прийому [2]	по звільненню [2]	Загальний [2]		
2010	25,0	27,7	52,7	-	2,7
2011	28,3	30,5	58,8	6,1	2,2
2012	26,1	29,9	56,0	-2,8	3,8
2013	26,6	30,3	56,9	0,9	3,7
2014	22,8	30,3	53,1	-3,8	7,5
2015	24,0	30,2	54,2	1,1	6,2

Таблиця 3

Кількість зареєстрованих бізнес-одиниць (на початок року), одиниць

Рік	Кількість зареєстрованих бізнес-одиниць						Зміна кількості зареєстрованих бізнес-одиниць до попереднього року, %	Зміна кількості зареєстрованих бізнес-одиниць на 10000 наявного населення до попереднього року, %
	підприємств [3]	підприємств на 10000 наявного населення	фізичних осіб-підприємців [3]	фізичних осіб-підприємців на 10000 наявного населення	всього	бізнес-одиниць на 10000 наявного населення		
2010	903474	197	3112694	677	4016168	874	-	-
2011	927172	203	3115511	681	4042683	884	100,7	101,1
2012	923371	202	3042049	667	3965420	869	98,1	98,3
2013	929343	204	3020413	663	3949756	867	99,6	99,8
2014	952664	210	3039798	669	3992462	879	101,1	101,4
2015	927344	216	2692544	627	3619888	843	90,7	95,9

Таблиця 4

Розподіл зайнятості за видами економічної діяльності

Види економічної діяльності [2]	Питома вага виду діяльності у структурі зайнятості, %					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Сільське, лісове та рибне господарство	15,4	16,8	17,2	17,5	17,1	17,5
Промисловість	17,1	16,5	16,8	16,4	16,0	15,7
Будівництво	4,7	4,5	4,3	4,4	4,1	3,9
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів	23,8	23,9	21,6	22,1	21,9	21,4
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	6,9	6,8	6,0	6,0	6,2	6,1
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	6,0	5,2	5,2	5,0	5,3	5,9
Інші види діяльності	26,2	26,3	28,9	28,6	29,3	29,6
Усього	100,0	100,0	100,0	100	100,0	100,0

розглядати даний показник в номінальному вимірі, то найменше значення було у 2010 році – 2250 грн, а найбільше – 4195 грн у 2015 році. Проте, номінальний вимір заробітної плати не відбиває її реального розміру. У досліджуваному періоді відбувалося нерівномірні щорічні зміни реальної заробітної плати. Найбільше зростання щодо попереднього року спостерігалося у 2012 році – 14,4%, а от у 2014–2015 роках відбулося її зменшення відповідно на 6,5% та на 20,2%, що є негативним явищем і призводить до зменшення платоспроможності населення України, зубожіння нації.

Аналіз розподілу зайнятості населення за 2012–2015 рр. по галузях економіки свідчить про значну його нерівномірність та деякі зміни у структурі (таблиця 4).

Частка зайнятості працівників в оптовій та роздрібній торгівлі переважає за всіма роками однак має тенденцію до зниження (вона коливалася від 23,9% у 2011 р. до 21,4% у 2015 р.). Натомість відбулося переміщення зайнятих в аграрний сектор. Питома вага зайнятих у сільському, лісовому та рибному господарстві збільшилася з 15,4% до 17,5%. Негативним є скорочення зайнятості, що забезпечується промисловістю та будівництвом.

Очевидно, соціально-економічні умови, які склалися для бізнес-середовища країни, найбільш привабливими є для оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів; сільського, лісового та рибного господарства та інших видів діяльності, що містять сферу надання освітніх, медичних інформаційних послуг та громадського харчування. Ці сфери забезпечують найбільшу пропозицію робочих місць. Найменш привабливими є сфери мистецтва, спорту, розваг та відпочинку. Найбільшу тривогу викликає зменшення питомої ваги кількості зайнятих у промисловості з 17,1% у 2010 р. до 15,7% у 2015 р., адже у вартості промислової продукції найбільша частка доданої вартості. Така продукція та висока зайнятість населення у промисловому виробництві є запо-

рукою економічної незалежності і стабільності України.

Підтвердити або спростувати таку думку має дослідження зв'язку між кількістю зайнятого населення та кількістю бізнес одиниць. Математичне моделювання такої взаємозалежності на основі статистичної інформації підтверджує наявність високого ступеню взаємозв'язку між цими факторами (рис. 3).

Отримані дані свідчать, що збільшення кількості бізнес-одиниць не завжди призводить до збільшення ємності ринку праці. Значна частина зареєстрованого бізнесу перебуває в тіні. Створювалися вони не з метою здійснення господарської діяльності. Суспільство має позбутися таких суб'єктів, адже вони не створюють нових робочих місць та не задовольняють попит на працю з боку найманих працівників. Питання поліпшення показників ринку праці лежать у площині якісного поліпшення демографічної ситуації в країні, пріоритетного розвитку економічної діяльності, результатом якої є продукт із великою часткою доданої вартості.

Висновки. Отже, нині спостерігається негативна тенденція щодо чисельності економічно активного населення, що обумовлено об'єктивними демографічними причинами. Рівень зайнятості має тенденцію до збільшення, а безробіття навпаки – зростання. Негативна тенденція відобразилась також на середньообліковій кількості штатних працівників, яка стрімко зменшується. Однією з причин цього є стабільне перевищення коефіцієнту обороту робочої сили по звільненню над коефіцієнтом обороту робочої сили по прийому.

Під час аналізу середньомісячної заробітної плати ми бачимо збільшення в номінальному вираженні, проте показник реальної заробітної плати має негативну тенденцію.

Щодо зайнятості, то найбільш привабливою галуззю є оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів, а найменш привабливою – мистецтво, спорт, розваги та відпочинок.

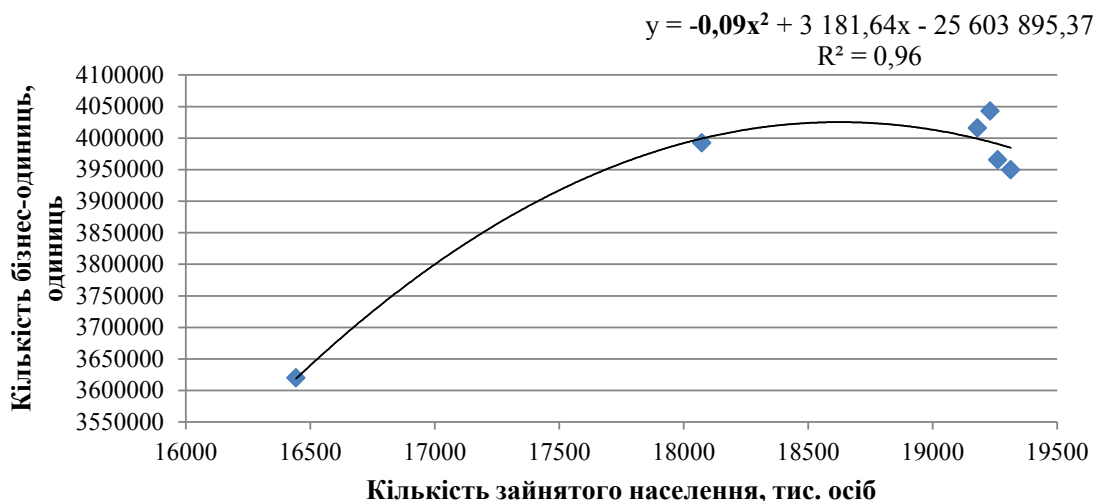

Рис. 3. Взаємозв'язок кількості зайнятого населення та кількості бізнес-одиниць

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гнибіденко І.Ф. Теоретико-методологічні аспекти трансформації зайнятості населення в аграрному секторі економіки України / І.Ф. Гнибіденко // Зайнятість та ринок праці: [міжвідомчий науковий збірник, заснований при НЦ ЗРП НАН і Міністерстві праці]. – 2005. – Вип. 20. – С. 11–16.
2. Основні показники ринку праці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Онікієнко В.В. Розвиток ринку праці України: тенденції та перспективи / В.В. Онікієнко. – К.: Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України. – 2007. – 286 с.
4. Маршавін Ю.М. Регулювання ринку праці України: теорія і практика системного підходу: монографія / Ю.М. Маршавін. – К.: Альтерпрес, 2011. – 396 с.
5. Лісогор Л.С. Прогнозування розвитку ринку праці в Україні: проблеми та перспективи / Л.С. Лісогор // Ринок праці та зайнятість населення. – 2012. – № 1. – С. 54–56.
6. Ринок праці та соціальний захист населення України: ретросаналіз, проблеми, шляхи вирішення: [науково-аналітична монографія] / В.В. Онікієнко – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2013. – 456 с.